

DZIEJE BUDYNKU SZKOŁY PODSTAWOWEJ NR 3 W CHOJNICACH DO ROKU 1945

Pierwotny budynek obecnej Szkoły Podstawowej nr 3 został wybudowany w okresie zaboru pruskiego w latach 1905 – 1906 przy ówczesnej ul. Dworcowej 50 (Bahnhofstrasse), z przeznaczeniem na nowe ewangelickie schronisko dla Młodzieży, którego otwarcie nastąpiło w roku 1906. Schronisko nosiło nazwę „Herberge zur Heimat”. Ze schroniska mogli również korzystać osoby ubogie i bezdomne, a właścicielem budynku był Związek Schronisk w Chojnicach.

Po powrocie Chojnic do Macierzy (31 stycznia 1920) na terenie miasta i powiatu pozostała liczna grupa mniejszości niemieckiej. Dla jej potrzeb na podstawie przepisów tzw. Małego Traktatu Wersalskiego została w roku szkolnym 1921/1922 utworzona w budynku tym prywatna szkoła średnia ogólnokształcąca z niemieckim językiem wykładowym. Było to gimnazjum realne o charakterze koedukacyjnym. Do roku 1923 było w gimnazjum osiem klas i dwanaście oddziałów. W tym okresie było to najliczniejsze niemieckie

gimnazjum prywatne na terenie Kuratorium Pomorskiego¹. Ze względu na brak odpowiedniej kadry nauczycielskiej z wyższym wykształceniem w 1923 roku zlikwidowano klasy VII i VIII i od tej pory funkcjonowało ono jako progimnazjum z czterema klasami wstępnymi (Realprogymnasium mit Vorschule). W szkole tej nauczano następujących przedmiotów: religii katolickiej, religii ewangelickiej, religii mojżeszowej, (dla nielicznych Żydów zamieszkałych w Chojnicach), języka polskiego, języka niemieckiego, łaciny lub języka angielskiego, języka francuskiego, historii, geografii, rachunków i matematyki, przyrody i fizyki, fizyki i chemii, rysunków, pisanie, śpiewu, gimnastyki oraz tzw. robótek. Właścicielem gimnazjum i progimnazjum był Niemiecki Związek Szkolny w Chojnicach (Deutscher Schulverein).

W szkole funkcjonowała biblioteka, która w roku 1930 posiadała ogółem 717 tytułów w 847 egzemplarzach (321 egzemplarzy w bibliotece nauczycielskiej oraz 526 egzemplarzy w bibliotece uczniowskiej). W roku szkolnym 1929 liczba czytelników wynosiła 139, a liczba wypożyczeń wynosiła 3214. Szkoła nie posiadała internatu, gabinetu lekarskiego ani sali gimnastycznej (wynajmowano prywatną salę na terenie miasta). W roku szkolnym 1930/1931 na 173 uczniów było 99 uczniów wyznania katolickiego, 68 ewangelickiego oraz 6 uczniów wyznania mojżeszowego.

Dyrektorem szkoły w latach 1921 – 1932 był Andreas (Andrzej) Lange (ur. 05.11.1873, zm. 23.03.1932)². W roku szkolnym 1923/1924 w szkole nauczało 15 nauczycieli, w tym również Polacy³. Progimnazjum to zostało zamknięte w dniu 27 lipca 1932 roku z powodu wygaśnięcia koncesji na jego prowadzenie oraz z powodu niespełnienia warunków ustawy o prywatnych szkołach, zakładach naukowych i wychowawczych. Propozycje utworzenia szkoły niemieckiej innego charakteru zostały

przez Kuratorium odrzucone. Dopiero w roku szkolnym 1935/1936 została utworzona prywatna siedmioklasowa szkoła powszechna koedukacyjna z niemieckim językiem wykładowym (Private 7 kl. Volksschule für Knaben und Mädchen des Deutschen Schulverein, Chojnice). Szkole tej nadano prawa publiczne szkół powszechnych III stopnia. Ze szkołą tą wiązano nadzieje na otwarcie w przyszłości szkoły średniej ogólnokształcącej. W 1938 roku w szkole tej było 7 klas zasadniczych, 7 nauczycieli oraz 163 uczniów. Kierownikiem szkoły był Paweł Piesch a nauczali m. in. Elfyda Kempa, Eugeniusz Karber, Klara Kunze. W budynku znajdowało się łącznie 13 izb lekcyjnych i gabinetów a szkoła była dobrze wyposażona w pomoce dydaktyczne m. in. posiadała epidiaskop. Oprócz szkolnej biblioteki niemieckiej funkcjonowała również polska biblioteka, która posiadała 190 tytułów w 420 egzemplarzach. Abonowano m. in. polskie tytuły: „Płomyk”, „Gazetka ścienna”, nie abonowana natomiast żadnych periodyków dziecięcych w języku niemieckim. Stan higieniczny – sanitarny szkoły był zadowalający – opiekę lekarską sprawował zamieszkujący w pobliżu dr Jan Łukowicz. Na terenie szkoły działały następujące organizacje: Polski Czerwony Krzyż, Krucjata Eucharystyczna i inne. Dla dzieci dojeżdżających, oczekujących na pociąg, urządzono świetlicę, w której dyżur pełnili po kolei poszczególni nauczyciele. W szkole dożywiało się ok. 15 uboższych uczniów. Bardzo pozytywnie wypadła przeprowadzona w grudniu 1937 roku wizytacja szkoły, dokonana przez podinspektora szkolnego Jagielskiego. Dzieci witały go zawsze polskim pozdrowieniem. Nazwy miejscowości polskich używano w brzmieniu polskim. Należycie przeprowadzano wychowanie obywatelsko – państwowe. W ogólnej ocenie odnotowano, że szkoła sprostała wszystkim wymaganiom stawianym przez władze polskie szkolnictwu niemieckiemu, ale również wychodziła poza ramy tych wymogów. Nie stwierdzono też żadnych działań o charakterze antypolskim.

Stan ten utrzymał się do 1 września 1939 roku. W okresie okupacji hitlerowskiej w budynku nadal funkcjonowała szkoła, jednak o różnym stopniu organizacji. Pod koniec wojny – jak większości szkół chojnickich – w budynku zorganizowano lazaret dla żołnierzy niemieckich, a po przejściu frontu, dla żołnierzy radzieckich.

Opracował Rajmund Matthes

---

¹ Liczba uczniów prywatnego progimnazjum niemieckiego:

rok szkolny	liczba uczniów
1921/1922	351
1922/1923	314
1923/1924	244
1924/1925	225
1925/1926	212
1926/1927	199
1927/1928	193
1928/1929	179
1929/1930	156
1930/1931	173

² Pochowany na cmentarzu parafialnym przy ul. Kościarskiej w Chojnicach. Grób zachował się do dziś.

³ Paweł Brauer, Walter Burchard, Maria Dewenter, Eryk Gehrman, Gertruda Klatt, Jadwiga Krause, Gustaw Pfefferkorn, Jan Rhode, Bolesław Roszczynialski, Stefania Czarnowska, Jadwiga Schultz, Maria Simanowska, Teofil Świątlik, Gertruda Tetzlaff, ks. Marian Wagner

Bibliografia

1. *Chojnice, miasto i ludzie na starej fotografii*. Muzeum Historyczno – Etnograficzne w Chojnicach. Chojnice 1955
2. Henryk Porożyński. *Szkolnictwo średnie Chojnic w latach 1920 – 1939*. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku. Słupsk 1985
3. Kazimierz Zabrocki. *Szkolnictwo mniejszościowe w powiecie chojnickim w latach 1920 – 1939*. [W:] Zeszyty chojnickie. Nr IV. Chojnickie Towarzystwo Kulturalne. Chojnice 1970.
4. Roczniki prasy lokalnej:
Konitzer Tageblatt – lata 1905 – 1939
Dziennik Pomorski – lata 1920 – 1939
oraz własne materiały archiwalne.